

VỀ HOẠT ĐỘNG KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ TRÊN LĨNH VỰC DI SẢN VĂN HÓA

NGUYỄN HỮU TOÀN*

1. Trong các lĩnh vực hoạt động của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch, lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa, bao gồm hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa phi vật thể, bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa vật thể và hoạt động bảo tàng, là một lĩnh vực lớn, có vị trí, vai trò hết sức quan trọng. Đây vừa là một lĩnh vực hoạt động khoa học có tính chuyên ngành, vừa là một lĩnh vực hoạt động thực tiễn, trong đó, tri thức/cơ sở khoa học và công nghệ luôn có ý nghĩa quyết định thành công đối với các hoạt động thực tiễn trên lĩnh vực này. Do vậy, nghiên cứu xác định định hướng, quan điểm, mục tiêu và các nhiệm vụ trọng tâm của hoạt động khoa học và công nghệ trong lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa sẽ là một nhiệm vụ quan trọng, không thể thiếu, để từ đó xây dựng chiến lược phát triển khoa học và công nghệ của lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa nói riêng, của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch nói chung.

Đặt vấn đề như vậy, trước hết vị trí/cơ sở khoa học và công nghệ có vị trí, vai trò hết sức quan trọng đối với các hoạt động thực tiễn bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa, thể hiện qua mấy khía cạnh cụ thể sau đây:

- Chỉ dựa trên những kết quả nghiên cứu khoa học và công nghệ, chúng ta mới có thể nhận diện

ngày càng đầy đủ, chính xác hơn giá trị của di sản văn hóa, dù là di sản văn hóa vật thể hay di sản văn hóa phi vật thể - cơ sở khoa học của tất cả các hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa.

- Chỉ dựa trên những kết quả nghiên cứu khoa học và công nghệ, chúng ta mới có thể lựa chọn được những phương pháp, giải pháp thích hợp và hiệu quả nhằm bảo tồn bền vững các di sản văn hóa.

- Chỉ dựa trên những kết quả nghiên cứu khoa học và công nghệ, đặc biệt là việc ứng dụng các thành tựu khoa học và công nghệ tiên tiến, chúng ta mới có thể phát huy có hiệu quả nhất giá trị của các di sản văn hóa trong quá trình phát triển và hội nhập quốc tế của đất nước.

2. Trong những năm qua, hoạt động nghiên cứu, ứng dụng khoa học và công nghệ phục vụ việc bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa đã được các đơn vị trong ngành Di sản văn hóa ngày càng quan tâm hơn, qua đó, những thành tựu đạt được trên lĩnh vực này cũng ngày một gia tăng. Chỉ riêng ở Cục Di sản văn hóa, nhiều đề tài, nhiệm vụ nghiên cứu khoa học cấp Nhà nước và cấp Bộ gắn với những yêu cầu từ hoạt động thực tiễn, có giá trị ứng dụng đối với toàn ngành, đã được triển khai, như:

- Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa Phật giáo ở Việt Nam trong quá trình phát triển kinh tế - xã hội và hội nhập quốc tế (đề tài cấp

* Phó Cục trưởng Cục Di sản văn hóa

Nhà nước);

- Nghiên cứu nhằm bảo tàng hóa di sản văn hóa làng (từ thực tiễn một số làng Việt cổ) (để tài cấp Bộ);

- Sổ tay (cẩm nang) tiền cổ kim loại Việt Nam, Trung Quốc, Nhật Bản, Pháp lưu hành ở Việt Nam từ đầu Công nguyên đến 1975 (để tài cấp Bộ);

- Nghiên cứu ứng dụng các giải pháp bảo quản phòng ngừa hiện vật hữu cơ trong các bảo tàng ở nước ta (để tài cấp Bộ);

- Nghiên cứu bảo tồn hệ thống tượng tròn trong di tích kiến trúc truyền thống vùng châu thổ Bắc bộ (để tài cấp Bộ).

- Tổ chức nghiên cứu ứng dụng công nghệ tin học phục vụ công tác quản lý nhà nước và hoạt động chuyên môn, nghiệp vụ, với việc xây dựng một số phần mềm như: Phần mềm quản lý bảo tàng, Phần mềm quản lý di tích lịch sử, văn hóa và danh lam thắng cảnh, Phần mềm quản lý trống đồng, Phần mềm quản lý thông tin hiện vật tại các bảo tàng và di tích lịch sử - văn hóa.

Bên cạnh đó, Cục Di sản văn hóa đã phối hợp với một số cơ sở nghiên cứu khoa học có liên quan tổ chức nghiên cứu, ứng dụng các đề tài/dự án khoa học công nghệ chuyên sâu về bảo tồn di sản văn hóa, tiêu biểu là: phối hợp với Viện Bảo tồn di tích triển khai Dự án thực nghiệm tu bổ đình Chu Quyến (phục vụ việc xây dựng quy trình tu bổ di tích kiến trúc gỗ trong điều kiện Việt Nam và điều chỉnh các định mức cho công tác tu bổ di tích); phối hợp với Viện Hóa học (Viện Khoa học và Công nghệ Việt Nam) nghiên cứu triển khai Dự án thí điểm chống xuống cấp di tích bằng hóa chất (cụ thể xử lý nhằm bảo tồn các cột gỗ bị tiêu tâm) cho các di tích bị hư hỏng nhưng không có khả năng hạ giải tu bổ; phối hợp với Trung tâm Phòng trừ mối và các sinh vật có hại (thuộc Viện Khoa học thủy lợi) triển khai Dự án nghiên cứu chống mối một trong di tích,...

Cùng đó, Cục Di sản văn hóa và các đơn vị trong ngành đã thường xuyên phối hợp với các cơ quan, tổ chức trong nước và quốc tế tổ chức nhiều cuộc hội thảo khoa học, hội nghị, tập huấn với mục tiêu bồi dưỡng chuyên sâu và cập nhật kiến thức chuyên môn cho đội ngũ cán bộ trực

tiếp làm công tác bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa của các đơn vị, địa phương. Một số cuộc hội nghị, hội thảo, tọa đàm, tập huấn đã được tổ chức trong thời gian gần đây như: Hội thảo khoa học "Bảo tồn di tích và cuộc sống đương đại" (Hà Nội, 2007); Hội thảo "Triển khai bảo tồn di tích làng cổ Đường Lâm" (Hà Nội, 2007); Hội thảo "Công nghệ thông tin và chia sẻ thông tin" (An Giang, 2007); Hội thảo về kiểm kê hiện vật bảo tàng (TP. Hồ Chí Minh, 2007); Hội nghị "Kiểm kê di sản văn hóa phi vật thể tại Việt Nam - bài học và kinh nghiệm" (Hà Nội, 2008); Tọa đàm "Xây dựng trường học thân thiện, học sinh tích cực để góp phần bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa" (Hà Nội, 2008); Hội thảo "Văn hóa Óc Eo - nhận thức và giải pháp bảo tồn, phát huy giá trị di tích" (An Giang, 2009); Tọa đàm "Bảo vệ di sản văn hóa phi vật thể - kinh nghiệm của Indonesia và Việt Nam" (Hà Nội, 2010); Tập huấn về công tác nghiên cứu, sưu tầm và tư liệu hóa tài liệu, hiện vật bảo tàng tại khu vực miền Trung - Tây Nguyên (Lâm Đồng, 2010); Tập huấn về kiểm kê di sản văn hóa phi vật thể (tại TP. Hồ Chí Minh và các tỉnh Quảng Nam, Hải Dương, 2010)...

Từ những kết quả đạt được, có thể khẳng định, hoạt động nghiên cứu khoa học và công nghệ trong lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa trong thời gian qua đã gắn liền và trực tiếp phục vụ có hiệu quả các yêu cầu đặt ra từ hoạt động thực tiễn, đáp ứng kịp thời cả nhiệm vụ chính trị cũng như khoa học, tác động tích cực tới sự trưởng thành của đội ngũ cán bộ trẻ và góp phần nâng cao hiệu quả quản lý nhà nước và phát triển sự nghiệp xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc. Đến nay, lực lượng cán bộ trong ngành Di sản văn hóa trên toàn quốc có tới hơn 2.000 người có trình độ đại học, trong đó hơn 200 người có trình độ trên đại học, thuộc nhiều chuyên ngành khác nhau.

Tuy nhiên, bên cạnh những thuận lợi và kết quả đạt được, công tác nghiên cứu khoa học của Cục Di sản văn hóa vẫn còn những hạn chế, khó khăn do nhiều nguyên nhân khách quan, chủ quan khác nhau, đó là:

- Chưa tổ chức nghiên cứu xây dựng chiến lược phát triển khoa học và công nghệ trên lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa - cơ sở của việc xây dựng các kế hoạch dài hạn, ngắn hạn và huy động các nguồn lực để thực hiện nhiệm vụ quan trọng này.

- Các cơ sở đào tạo, các cơ quan, đơn vị nghiên cứu về khoa học và công nghệ về bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa hầu hết đều còn non trẻ, lực lượng mỏng, nên nhìn chung, đội ngũ những người làm công tác nghiên cứu khoa học và công nghệ ở lĩnh vực di sản văn hóa hiện đã thiếu, lại chưa có cơ sở để bổ sung kịp thời.

- Nguồn kinh phí dành cho công tác nghiên cứu, ứng dụng khoa học và công nghệ còn hạn hẹp, do đó, chưa có điều kiện xây dựng những trung tâm nghiên cứu ứng dụng khoa học công nghệ quy mô lớn, chất lượng cao, trở thành "đầu tàu" cho lĩnh vực hoạt động này.

- Bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa đòi hỏi sự phối hợp tự thân, chặt chẽ giữa nhiều lĩnh vực, nhiều chuyên ngành, nhiều bộ môn khoa học, công nghệ khác nhau (Khoa học Tự nhiên và Khoa học Xã hội; trong từng lĩnh vực này lại đòi hỏi sự tham gia của nhiều chuyên ngành, thí dụ: Sử học, Khảo cổ học, Dân tộc học,... (trong khoa học xã hội); Vật lý, Hóa học,... (trong khoa học tự nhiên), nhưng bản thân từng lĩnh vực, chuyên ngành khoa học này ở nước ta hiện cũng còn nhiều hạn chế, việc phối hợp càng hạn chế hơn, do vậy, hạn chế trong việc nghiên cứu, ứng dụng khoa học công nghệ trong bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa như là một hệ quả khó tránh khỏi.

- Cơ chế, chính sách và những quy định cụ thể đối với việc triển khai nghiên cứu, ứng dụng khoa học, công nghệ trong bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa còn nhiều bất cập, chưa tạo điều kiện thuận lợi và khuyến khích các tổ chức, cá nhân hoạt động trên lĩnh vực này.

3. Từ những trình bày trên đây, bước đầu chúng tôi đề xuất, như là một giả thiết làm việc, một số nhiệm vụ trọng tâm đối với hoạt động nghiên cứu, ứng dụng khoa học và công nghệ trên lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn

hóa trong thời gian tới.

- *Một là*, tổ chức nghiên cứu xây dựng chiến lược phát triển khoa học và công nghệ trên lĩnh vực bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa, một nội dung quan trọng của Chiến lược phát triển khoa học và công nghệ của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đến năm 2020.

- *Hai là*, tổ chức nghiên cứu xây dựng để sớm hoàn thiện hệ thống luật pháp, cơ chế, chính sách và những quy định cụ thể đối với việc triển khai nghiên cứu, ứng dụng khoa học, công nghệ trong bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa.

- *Ba là*, củng cố, nâng cao chất lượng đào tạo chuyên ngành về bảo tồn di tích, bảo tàng, mở hệ đào tạo về chuyên ngành *Di sản văn hóa phi vật thể* tại các trường đại học văn hóa thuộc Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch, cả ở hệ đào tạo đại học và hệ đào tạo sau đại học; đồng thời, xây dựng và triển khai kế hoạch đào tạo, bồi dưỡng tại nước ngoài, nhằm xây dựng đội ngũ cán bộ có trình độ cao về nghiên cứu, ứng dụng khoa học, công nghệ trong bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa.

- *Bốn là*, cần đầu tư xây dựng Trung tâm Nghiên cứu, ứng dụng khoa học, công nghệ bảo tồn di tích, hiện vật bảo tàng tại Hà Nội và thành phố Hồ Chí Minh, đồng thời, tiếp tục củng cố, nâng cao chất lượng hoạt động của Viện Bảo tồn di tích.

- *Năm là*, xây dựng và triển khai chương trình hợp tác về nghiên cứu, ứng dụng khoa học, công nghệ trong bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa giữa Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch với Viện Khoa học Xã hội Việt Nam và Viện Khoa học và Công nghệ Việt Nam.

- *Sáu là*, đề nghị Nhà nước tiếp tục triển khai Chương trình mục tiêu phát triển văn hóa, trong đó, về lĩnh vực di sản văn hóa, cần bổ sung mục tiêu nghiên cứu, ứng dụng khoa học, công nghệ trong bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa.

- *Bảy là*, tăng cường giao lưu, mở rộng hợp tác quốc tế về lĩnh vực nghiên cứu, ứng dụng khoa học, công nghệ trong bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hóa. ■